

Víra

„ALL BECAUSE OF YOU, I AM“

[Jsem tu jen díky tobě]

K poslechu

Před čtením nebo při čtení této kapitoly doporučuji poslechnout následujících skladeb. Anglické texty všech nahrávek U2 najdete na oficiálních internetových stránkách skupiny www.u2.com. Na webu snadno najdete i různé české překlady.

- *I Will Follow*, album *Live from Boston* (původně z alba *Boy*)
- *Gloria*, album *October*
- *Pride (In the Name of Love)*, album *The Unforgettable Fire*
- *40*, album *War*
- *Drowning Man*, album *War*
- *When Love Comes to Town*, album *Rattle and Hum*
- *Mysterious Ways*, album *Achtung Baby*
- *Grace*, album *All That You Can't Leave Behind*
- *All Because of You*, album *How to Dismantle an Atomic Bomb*
- *Yahweh*, album *How to Dismantle an Atomic Bomb*

Modlitba a víra

V únoru 2006 se prezident George Bush a jordánský král Abduláh II. sešel se senátory, kongresmany a třemi tisíci dalšími politickými činiteli ve washingtonském hotelu Hilton na setkání věřících různých vyznání známém jako Národní modlitební snídaně. Přítomen byl také zpěvák U2 Bono, který tam ale byl víc než jen jako účastník. V určený čas vystoupil na pódium a začal kázat.

První, co těmto politikům reprezentujícím křesťanskou, židovskou a islámskou víru potvrdil, byla kognitivní disonance (tj. rozpor mezi vnějším chováním a vnitřním postojem) obsažená v tom, že před nimi stojí:

Jestli se divíte, co zrovna já dělám na modlitební snídani, tak já se divím taky. Určitě tu nejsem jako duchovní v taláru – ledaže by se za talár počítaly i kožené kalhoty. A rozhodně to není kvůli tomu, že jsem známý rocker... Důvodem tohoto setkání je, že všichni, jak tu jsme – muslimové, židé, křesťané – všichni uvnitř hledáme, jak lépe sloužit své rodině, svému městu, národu, Bohu. Alespoň já to hledám. A to je asi hlavní důvod, který mě sem přivedl.¹

Pro mnoho fanoušků kapely i těch, kteří sledují život a práci U2, není představa Bona na modlitební snídani samozřejmě ničím divným. Vždyť Bono, The Edge a Larry bývali kdysi členy komunity charismatických křesťanů, která je vedla k modlitbě a studiu Bible. I poté, co komunitu Shalom opustili, zůstali všichni tři dál věřícími, i když svou víru praktikovali převážně mimo zdi kostelů. Bono prohlásil že je přesvědčený o síle modlitby. Některé skladby z doby, kdy hledali, jak být věrnými křesťany i věrnými muzikanty, pochopíte nejlépe, budete-li je brát jako modlitby (například *Gloria* nebo *Rejoice* z alba *October*).

U2 od té doby dál píše hudbu, která mluví o přístupu člověka k Bohu, vyjadřuje Bohu naděje i obavy a ukazuje touhu po spojení s něčím božským. A přesně tak George Appleton definuje modlitbu: „Člověk stojí v úžasu, posvátné bázni a pokoře před svým tvůrcem, člověk stvořený k Božímu obrazu rozmlouvá se svým stvořitelem.“²

Nebo jak říká Frank Griswold (bývalý předsedající biskup episkopální církve), modlitba je založená na vztahu a vztah představuje vždy alespoň dvě komunikující osoby v určitém společenství. Když se modlím, stojím (nebo třeba klečím) tady na své straně. Kdo nebo co na té protější mé modlitby přijímá?

Modlitba tedy předpokládá, že existuje někdo, kdo modlitbu slyší a snad na ni i reaguje. To nás přivádí do sféry víry. Naše chápání modlitby hodně vypovídá o naší představě Toho, k němuž se modlíme.

John Bunyan, představitel anglického puritánského hnutí v 17. století, definoval modlitbu způsobem, který nám při přemýšlení o víře a vztazích může hodně pomoci. Řekl, že „modlitba je upřímné, citlivé

a láskyplné vylití srdce před Bohem. Přistupujeme k němu skrze Krista díky síle a pomoci Ducha svatého a prosíme o to, co Bůh zaslíbil a co je v souladu s jeho Slovem, pro dobro církve, ve víře a podřízenosti Boží vůli³. Bunyan říká, že modlitba stojí na vztahu k Bohu, při kterém modlíci se vylévá své srdce. Ježíš a Duch svatý je přitom nějakým způsobem nablízku. Bůh má s námi vztah, který vychází z jeho zaslíbení nebo smlouvy. Dělá vše pro dobro těch, kdo v něho věří, a to dobro se projevuje skrze společenství křesťanů. Bůh je nakonec tím rozhodujícím účastníkem konverzace. Tomu se budeme věnovat později, začněme ale několika písňovými modlitbami, abychom nahlédli, jakého Boha vykreslují U2.

Píseň „40“ z alba *War* je jednou z nejlepších ukázek z „modlitební knížky“ U2. Je to modlitba oblečená do hávu rockové skladby, zhudebnující první tři verše 40. žalmu:

Na Hospodina jsem čekal toužebně a on se naklonil a uslyšel můj křik. Z vlhké jámy vytáhl mě, z kalné bažiny, mé nohy postavil na pevné skále, mé kroky upevnil. Do úst mi vložil novou píseň, chvalozpěv Bohu našemu; mnozí to spatří a budou ho mít v úctě, na Hospodina se spolehnou.⁴
(Žalm 40:2-4)

Co nám skladba „40“ říká o Bohu, k němuž se obrací? Zpěvák si představuje Boha, který naslouchá, člověka posiluje a inspiruje. Známa představa pro ty, kdo znají a mají rádi žalmy, starověké hymny Božího lidu.

Bono přiznává, že kniha žalmů je asi jeho nejoblíbenější knihou a že tyto staré modlitby byly součástí jeho první skutečné zkušenosti s Bohem:

Žalmy a kostelní písně byly pro mě první ochutnávkou inspirované hudby. Líbila se mi jejich slova, ale ty melodie nebyly nic moc – s výjimkou 23. žalmu, „*Hospodin je můj pastýř*“. Vzpomínám si na ně jako na utahané melodie, které se spíš recitovaly, než zpívaly. Nicméně mě připravily

na upřímnost Johna Lenona, na barokní jazyk Boba Dylana a Leonarda Cohena a na plný hlas Ala Greena a Stevieho Wondera. Když je slyším, nějak se to dotýká kusu mého já. Asi to bude „duše“, bych si tipnul.

Ta slova a hudba mi daly něco, co by žádné přesvědčivé argumenty prosazující náboženství nedokázaly. Představily mi Boha – ne víru v Boha, spíš něco jako zkušenost, zážitek toho, co je to BŮH.⁵

Skladba „40“ vznikla na závěr jedné nahrávací frekvence k albu *War*. Bono vzpomíná, že skupina chtěla na konec desky „něco zřetelně duchovního, aby to vyvážilo ty texty o lásce a politice“. Píseň je plná úcty k Bohu, který vysvobozuje a dává novou naději.⁶ V 90. letech od turné *War* až po turné *Lovetown* hráli U2 tuto píseň stejně, jak ji nahráli na albu. Jako poslední, aby jednoduše, duchovně a v tichosti koncert uzavřela. Skupina po jednom odcházela z pódia, zatímco publikum dál zpívalo „*How long to sing this song? [Jak dlouho ještě budu zpívat tuhle píseň?]*“ Skladbu odložili v dobách *Zoo TV* a *Pop Mart*, kdy se její prostota a určitá naléhavost jaksi nehodila, ale na turné *Elevation* se už opět koncerty uzavíraly skladbou „40“.

Další zpívanou modlitbou je píseň *Yahweh* z alba *How to Dismantle an Atomic Bomb*. Ta je něco jako moderní žalm, který dokonce oslovuje Boha jménem. „Jahve“ (anglicky přepisováno jako *Yahweh*) je jméno Boha, jak ho znal Abraham a Sára nebo starozákonní proroci, které dodnes ctíme. Prorok Amos ho popsals takto:

*Hle – tvůrce hor a stvořitel větru,
jenž oznamuje člověku své myšlenky,
ten, který tvoří svítání i tmu
a překračuje zemské výšiny,
má jméno Hospodin, (Jahve) Bůh zástupů.*

(Amos 4:13)

V hebrejské Bibli neboli Starém zákoně se jméno Jahve zapisované jako „JHVH“ objevuje více než šesttisíckrát. Většina překladů

ale respektuje židovskou praxi Boží jméno vůbec nevyсловovat a jméno nahrazuje slovem Hospodin [staročesky hospodář] nebo Pán. Význam Božího jména je nejasný, nicméně mnoho badatelů má za to, že jméno Jahve je odvozeno od starohebrejského slovesa „být“. To by vysvětlovalo odpověď, kterou dostal Mojžíš, když se ptal hlasu v hořícím keři, kdo to je: Tehdy Bůh Mojžíšovi řekl: „JSEM, KTERÝ JSEM.“ A dodal: „Takto promluvíš k synům Izraele: ‚Poslal mě k vám JSEM.‘“ (Exodus 3:14).

Skladba *Yahweh* je hudebně jednoduchá a přímočará (zvláště na koncertech, kdy jedinkrát za celý večer The Edge rozezná svou akustickou Taylorku a kapela vynechá celou střední část). Tato hudební prostota přesně sedí k přímočarému oslovení Hospodina: „Jahve, Jahve“. V textu zpěvák prosí Boha, aby vzal všechno, co je kolem něho poničené nebo nečisté, a opravil to a aby ho nasměroval na cestu, po které má jít. Uznává v něm Hospodinovu tvořivou a proměňující moc a zdá se, jako by vyjadřoval jakýsi osobní vztah mezi sebou a svým Stvořitelem:

*Take these shoes
Click-clacking down some
dead end street.
Take these shoes
And make them fit.
Take this shirt
Polyester white trash made in
nowhere.
Take this shirt and make it
clean, clean.
Take this soul
Stranded in some skin and
bones.
Take this soul
And make it sing.*

*Vezmi tyhle boty,
co klapou kdesi slepou
ulicí.
Vezmi a sprav je,
ať mi zase jsou.
Vezmi tohle triko,
bílý šmejd z umělé hmoty
vyrobený kdoví kde.
Vezmi ho a vyper,
ať září čistotou.
Vezmi si mou duši,
uvízlou kdesi v kostech
a kůži
Vezmi ji
a rozezpívej.*

Dále zpěvák prosí o Boží požehnání – o polibek na rty, které tak rády kritizují – a končí přáním, aby byl před Bohem zlomený a Bůh ho tak mohl přetvářet. O přetváření či transformaci pak zpívá v opakujícím se refrénu, kde používá symbol nadcházejícího úsvitu a dítěte čekajícího na své zrození. V křesťanské tradici se takováto transformace někdy označuje slovem *transcendence*.

Jaký je ten Bůh, o němž se zpívá v písni *Yahweh*? I tady je to Bůh, který má vztah s člověkem, jenž se k němu modlí. Je to i Bůh, který nás má příliš rád na to, aby nás nechal tam, kde jsme. Obě charakteristiky se objevují v židovsko-křesťanském chápání Boha, jak jsme to viděli už v Žalmech. Podobný současný pohled vyjadřují k Bohu směřovaná slova katolického mystika Thomase Mertona:

Rozvaž mi ruce a mé srdce zbav těžkopádnosti...

Dej mi pokoru, v níž jediné je pokoj...

Zbav mě pýchy, nejtěžšího ze všech břemen...

Zaplav mé srdce prostotou lásky...

Nikdo a nic přece nedokáže naplnit i odměnit lásku

– jediné Ty.⁷

Žalmy bolesti i chvály

Až dosud jsme viděli příklady písni nebo modliteb vypovídajících o věrném Bohu, který o nás stojí a vysvobozuje nás. Některé modlitby vyjadřují radost, jiné kladou otázky. V židovsko-křesťanské tradici vyslovují modlitby často lidé naštvaní, smutní, vystrašení nebo prostě ti, kteří chtějí vědět, kde je Bůh v tom všem, co se jim děje. V mnoha žalmech zaznívají k Bohu otázky. Proč nejednáš? Kdy přijdeš a vysvobodíš mě? Jak dlouho budu ještě muset zpívat tuto píseň? Obzvláště v hebrejské tradici je plno nářků, volání k Bohu a dokonce vyčítání Bohu – něco, co je pro křesťany těžké skousnout.

To může vysvětlit některé reakce na album *Pop*: I když všichni hledáme, jak zaplnit naši vnitřní prázdnotu ve tvaru Boha, kterou nám připomíná *Mofó*, jiné skladby na albu vyznívají temně, naštvaně, malověrně, až nevěřičně. Bono potvrdil, že album lze vnímat tak, že

mluví o smrti Boha (nebo jeho absenci). I když, jak řekl, písně nevyjadřují jeho osobní otázky, cítí, že mluví z duše mnoha lidem kolem sebe.⁸ Věřící málokdy přiznávají pochybnosti, strach nebo hněv. A to i přesto, že hebrejská a křesťanská Bible je takových pocitů plná. Jestliže si modlitbu představíme jako vztah, je jasné, že alespoň jedna strana v tom vztahu může mít občas pocit, že se jí zrovna moc nedaří. V žalmech to tak je. Možná právě proto Bono řekl, že skladby na albu *Pop* vycházejí z tradice žalmů. Lidé tam věří, i když Boha, k němuž se obracejí, moc nechápou.

Další skladbou, která na albu zpívá o vztahu, který moc nefunguje, je *If God Will Send His Angels*. Jak Bono řekl, „Zpívá o tiché zlosti nad tím, jak vypadá svět a že s tím Bůh nic nedělá.“ Ono by se celé to album šlo označit za „křičení na Boha“. „Je to plné polemiky s Bohem... Ale neznamená to, že bych ztratil víru... Když někdo hlasitě povykuje, jak ho někdo strašně štve, nedá se to považovat za projev lhostejnosti. Nemůžete se hádat s Bohem, pokud nevěříte, že existuje.“⁹

Takže modlitba, prosby i hádky s Bohem, to vše svědčí o existenci vztahu. A v souvislosti s Bohem vztah znamená víru. Ve skladbě *Rejoice* na albu *October* se přibližujeme k dávné židovské tradici nářků tak, jak ji známe z biblických žalmů a z Jeremiášova pláče. Obsah textu je přibližně tento: Nerozumím tomu, co se kolem mě děje, a volám k Bohu. Nevidím, že by se něco měnilo, ale přesto věřím, protože jak chápu Boha, jednoho dne s tím pohne. Je Bůh, tak musí vědět, co dělá. A tak se raduju. Doslova se tam zpívá:

<i>And what am I to do?</i>	<i>Tak co mám dělat?</i>
<i>What in the world am I to say?</i>	<i>A co k tomu mám říct?</i>
<i>There's nothing else to do</i>	<i>Nic víc už se dělat nedá.</i>
<i>He says he'll change the world</i>	<i>On říká že jednoho dne</i>
<i>some day</i>	<i>svět změní,</i>
<i>I rejoice</i>	<i>tak se těším.</i>

Jak vypadá Bůh naznačený v této modlitbě? Dokonale moudrý a dokonale spravedlivý. Bůh, který nenechá svět v tomhle průšvihy navždycky.

Jestliže svou víru autenticky prožíváme nějak takto, pak je jedinou možnou životní reakcí radost (podobně je to s písní *Gloria* – působí jako hymnus „Sláva Bohu na výsostech“ v aranžmá 20. století). Bůh je Bůh, my Bohem nejsme. Ve všem spoléháme, že Bůh pracuje na nápravě vesmíru (jak řekl Bunyan, modlíme se „ve víře a podřízenosti Boží vůli“), takže nezbývá, než Boha oslavovat.

V době, kdy Bono psal tyto písně, nebyl ještě teologicky tak vyzrálý jako později. (Ta skladba vznikla, když ještě byli spolu s The Edgem a Larrym členy konzervativního charismatického křesťanského společenství, které kladlo důraz na osobní zbožnost.) Píseň ospravedlňuje určitou pasivitu: „*Svět okolo nezměním / ale můžu změnit svět v sobě / když se budu radovat.*“ Jak uvidíme později, kvůli posunu U2 od soukromé zbožnosti k aktivnějšímu partnerství s Bohem vyznívá dnes tento text trochu archaicky, přesto nás ale vede směrem k duchovní aktivitě. Všechna světová učení o moudrosti hlásají, že než budeme moct oslovit druhé, musíme být sami přetvoření, proměnění. A rozhodně je pravda, že všechno je nakonec v Božích rukách. Bůh, na kterého ukazuje tato modlitba, je schopen měnit to, na co sami nestačíme.

Biblické žalmy jsou modlitebním zpěvníkem věřících už víc než dva tisíce let. Není proto překvapivé, že modlitba a píseň se k sobě tak přirozeně hodí. Když si poslechnete *Rejoice*, možná ucítíte, jakou moc má v duchovním životě hudba. Mnoho žalmů (včetně toho čtyřicátého) nám říká, že máme zpívat a hrát na nástroje, protože Hospodin je hoden naší nejvyšší chvály:

*Veselte se, spravedliví, v Hospodinu,
upřímným sluší chvalozpěv!
Oslavujte Hospodina na cíteru,
na desetistrunné loutně mu zahrajte.
Zazpívejte mu novou píseň,
hrajte krásně a hlasitě!*

(Žalm 33:1-3)

Kombinace hudby, textu a rytmu v *Rejoice* (a v mnoha dalších skladbách U2) dosahuje mnohem silnějšího efektu než samotná slova. Sama slova by ani nedokázala vyjádřit radost, jakou jejich skladby nesou, a už vůbec ne věci, které se slovy vyjádřit nedají. A že takové věci existují, to sama slova přiznávají. Ve skladbě *Rejoice* Bono zpívá: „*Tak co mám dělat? / a co k tomu říct?*“ V *Gloria* opakuje „*Snažím se zpívat tuto píseň*“, přiznává, „*snažím se pozvednout hlas / ale jen v tobě jsem úplný*“ a prosí „*Pane, otevři mé rty.*“ Na konci už obstojí jen starobylá latinská slova chvály. Bůh zpodobněný v těchto písních je nejen hoden chvály, ale tak majestátní, že se těžko hledají adekvátní slova.

Ve svém důsledku tyto písně znějí jako čistá chvála, o jaké psal svatý Augustin ve svém díle o žalmech *Enarrationes in Psalmos*:

Zpívat správně Bohu znamená zpívat „s jásotem“. A jak to vlastně vypadá? Představte si člověka, který dokončil vyčerpávající práci... Svou radost začne projevovat slovy nějaké známé písničky. Pak ale slova a slabiky opustí, protože na takovou dávku radosti už prostě slova nestačí. Plynule přejde do zvuků „jásotu“... zvuků vyjadřujících, že v srdci se rodí něco nevyslovitelného. A komu jinému by se mělo dostávat takového „jásotu“ než nevýslovnému Bohu? Nevýslovnému, protože Boha člověk nemůže slovy vyjádřit. A protože se nedá slovy vyjádřit a zůstat jen v tichosti je nevhodné, co jiného zbývá, než „jásat“?¹⁰

Zdá se, že Bono koncept jásání chápe stejně. Při hraní skladby *Elevation* ho radostně vykřikuje znovu a znovu. Je to, jako by U2 v tomto typu písni uváděli Augustinova slova do praxe.¹¹ Kritici občas říkají, že Bonovo „oh“ je neartikulovanou, jásavou reakcí na to, co se nedá slovy vyjádřit. Navzdory těm, kdo jsou vůči víře a činům U2 skeptičtí, z tohoto pohledu jsou U2 ve svém chápání a vnímání jednoznačně křesťanští. Walter Brueggemann napsal, že „v naší víře... nejde ani tolik o přesné definování morálních zásad, jako spíš o otevřenost vůči úžasu a o posvátnou úctu projevovanou